

SALVADOR RODRIGUEZ I MARTINEZ

L'EVOLUCIÓ DEL PREU DELS MEDICAMENTS A
L'HOSPITAL GENERAL DE VALÈNCIA
AL SEGLE XVIII

IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana
Poblet, 7-9 de juny de 1985
Actes, Vol. 1

En el desenvolupament dels nostres treballs d'investigació encetats, fa uns anys, sobre l'Apotecaria de l'Hospital General de València vam fer públic al Congrés d'Història de la Farmàcia celebrat l'any passat a Benicàssim (1), la troballa d'una Tarifa de Medicaments de l'esmentat hospital, datada a l'any 1746; avui, amb motiu de celerar-se a Poblet, on són les despulles del fundador del País Valencià, el Quart Congrés d'Història de la Medicina Catalana i prosseguint aquesta nostra tasca, volem fer públic un altre descobriment personal, que vam fer al voltant de les nostres recerques sobre l'Apotecaria de l'Hospital General de València; es tracta d'aitra Tarifa de Medicaments de l'Hospital, però aquesta datada a l'any 1770 i que és integrada a l'apèndix documental de la nostra tesi doctoral sobre l'esmentat hospital.

Desitjant fer la nostra aportació a l'estudi de la història social del medicament vam presentar un estudi comparatiu entre dues tarifes de diferents indrets, ara anem a presentar-vos un estudi comparatiu on la variable és el temps per a la qual cosa farem servir ambdues tarifes.

A l'Arxiu de la Diputació de València, Secció VII. Apotecaria; Subsecció VII.1; Signatura VII-1 hi és aquesta tarifa de l'any 1770. Es tracta d'un ²⁸

llibre, sense foliar, d'unes mides de 29 x 20 cm., integrat per 18 folis manuscrits on es recullen els medicaments emprats i el seu preu (2).

Comença amb el següent encapçalament:

TARIFA DE LAS MEDICINAS
QUE SE USAN EN EL SANTO
HOSPITAL DE VALENCIA

Tot seguit empenen el detall dels medicaments agrupats segons la seva forma farmacèutica, encara que entesa d'una manera no gaire estricta de vegades; després del títol corresponent al grup de que es tracta figuren els medicaments que l'integren, un per línia, i seguidament la magnitud ponderal i el preu, formant dues columnes.

Els apartats en que hi són classificats els medicaments són:

DE CONFECCIONIBUS

- Sirupis
- Electuariis
- Conservis
- Rob
- Pulveribus
- Pillulis
- Trochiscis
- De Colirijs
- Spiritibus
- Tincturis Elisiribus
- Laudanis
- Balsamis
- Extractis
- Salibus et Fioribus
- Oleis
- De Unguentis

De Emplastris
De Aquis
De Succis
De Ynfussionibus
De Looch
De Gumis
De pinguedine Axungia et Medullis
De Simplisibus Medicamentis
De Tisana et Decogto
Recetas de los Medicos Magistrales
Recetas Magistrales Cirugia

Aquests dos darrers apartats corresponen a la tarifació de les fórmules magistrals utilitzades a Medicina i Cirurgia respectivament, i no farem ús d'elles en aquest treball.

Conclou la Tarifa de la manera següent:

Esta Tarifa es del Señor Luis Bey
nat. Abotecario (sic) del hospital: echa (sic)
por el mismo: en 10 de Abril del
presente año de 1770.

A la Tarifa consten 934 medicaments (3) distribuïts així: Confeccions (47), xarops (84), electuaris (12), conserves (21), robs (7), pólvores (161), píndoles (31), troquiscs (17), col·liris (4), esperits (17), tintures i elixirs (15), làudanums (2), bàlsams (13), extrets (8), sals (21), olis (54), infusions (2), loocs (6), gomes (8), greixos animals (13), simples (154), i decoctes (17).

Amb la finalitat d'estudiar l'estabilitat del preu del medicament a l'Hospital General de València hem realitzat un estudi comparatiu del mateix, medicament per medicament, de la tarifa de 1746 amb la de 1770. Hi hem anotat l'increment, la disminució o el manteniment del preu.

Fruit d'aquests treballs és el quadre que oferim, on fem constar aquestes dades (amb els corresponents percentatges).

El primer problema que s'ens va presentar va ser trobar-ne els medicaments recíprocs entre ambdues tarifes. Uns medicaments hi eren a una i no a l'altra, d'altres senzillament hi eren repetits, d'altres alguna variació entre ells feia que no es poguessen relacionar amb fiabilitat, etc. Aquesta circumstància es recollida en la primera columna del quadre, on s'especifica el nombre de medicaments emprats en l'elaboració d'aquest treball per reunir les condicions necessàries que permetfen llur utilització sense perjudici per a la correcció de l'estudi.

Les seccions en que hi són classificats els medicaments es corresponen en tot a aquells grups en que ho són a les tarifes, únicament hem traduït i actualitzat les denominacions originals.

Les altres columnes recullen, per aquest ordre, les dades següents: nombre de medicaments que han experimentat un increment al seu preu, percentatge d'aquests, nombre de medicaments que no han variat el seu preu, llur corresponent percentatge, nombre de medicaments el preu dels quals ha minvat i el percentatge dels mateixos. No cal dir que la relació s'ha realitzat prenent com a punt de partença el preu que consta a la tarifa de 1746.

SECCIONS	MED.		%	=	%	=	%
Confeccions	47	3	6,38	10	21,28	34	72,34
Xarops	84	2	2,38	60	71,43	22	26,2
Electuaris	12	1	8,33	6	50	5	41,66
Conserves	21	1	4,76	11	52,39	9	42,88
Robs	7	-	-	5	71,43	2	28,58
Pólvores	158	4	2,53	53	33,54	101	63,92
Píndoles	31	-	-	5	16,13	26	83,87
Troquisos	17	2	11,76	-	-	15	88,24
CoHinis	4	-	-	4	100	-	-
Esperits	17	1	5,88	10	58,82	6	35,29
Tintures i elixirs	15	1	6,66	4	26,66	10	66,66
Làudanums	2	-	-	2	100	-	-
Bàlsams	11	-	-	5	45,45	6	54,54
Extret	4	-	-	1	25	3	75
Sals	21	2	9,52	4	19,04	15	71,43
Olis	54	3	5,55	12	22,22	39	72,22
Ungüents	36	2	5,55	9	25	25	69,44
Emplastres	46	2	4,35	8	17,39	36	78,26
Aigües	72	-	-	39	54,16	33	45,83
Sucs	44	3	6,82	7	15,91	34	77,27
Infusions	2	-	-	-	-	2	100
Loocs	6	1	16,66	-	-	5	83,33
Gomes	8	-	-	1	12,5	7	87,5
Greixos animals	13	-	-	3	23,08	10	76,92
Simples	152	7	4,61	26	17,11	119	78,29
Tisanes i decoctes	17	1	5,88	3	17,65	13	76,47
DADES GLOBALS	901	36	4	288	32	577	65

Finalment, i baix l'epígraf de "Dades globals", figuren les anteriors però referides al conjunt dels medicaments tabulats.

Si bé el fet d'avaluar només dues dades (la de 1746 i la de 1770) no ens permet l'asseverar sobre l'estabilitat dels preus dels medicaments, ni opinar sobre les característiques de l'evolució d'aquests preus, si ens permet d'observar com van ser afectats pels esdeveniments socioeconòmics que tingueren lloc en el lapse d'aquests 24 anys.

Els historiadors han estudiat les diverses crisis cícliques de les subsistències que va patir el País Valencià a la divuitena centúria (4), certament aquestes més bé afectaren als productes alimentaris, però d'alguna manera es reflectirien, les crisis, en els preus dels medicaments. Malgrat haver-hi observat que entre els productes tarifats a l'Hospital que incrementen el seu preu hi són el sucre, l'oli d'olives, la mel i la cera, d'una manera general sembla que no van repercutir gaire, puix la tendència predominant hi és cap a l'abaratiment.

CONCLUSIONS

En l'anàlisi del quadre observem que aquelles seccions on és ben palesa l'estabilitat del preu dels medicaments (col.liris i Làudanums), aquests no hi són de gaire incidència en la totalitat de la terapèutica usual. El mateix succeeix amb les infusions, que manifesten una aclaparadora tendència cap a la reducció dels preus, si bé en aquest cas l'ús copios, que previsiblement es feia d'elles, exerciria algun efecte a les finances de l'Hospital.

Clarament es distingeixen tres grups:

1. El format per aquelles seccions on es defineix una tendència palmària cap a la disminució dels preus. És força abundant i inclou els medicaments de major transcendència.
Comprèn les confeccions, pólvores, píndoles, troquiscs, tintures i elixirs, extrets, saïs, oïls, unguents, emplastres, succs, infusions, loocs, gomes, greixos animals, simples i tisanes i decoctes.
2. Altre grup és el format per aquells en que hi és preponderant l'estabilitat dels preus. S'integren en aquest els xarops, roba, col.liris, làudanums i amb certa flexibilitat els esperits. Com veiem és més modest, però els xarops li donen un cert pes específic.
3. Darrerament hi ha un grup en el que les forces hi són més equilibrades entre els medicaments de preu estable i aquells en que aquest ha minvat.
Es el cas dels electuaris, conserves i aigües.
Analitzat globalment constatem el següent:
 - A. Si bé un elevat percentatge dels medicaments manifesten un preu estable, la majoria d'ells (68%) van variar de preu; excedeix als límits del present treball un estudi qualitatiu de la seva incidència, éssent en la relació de 2 a 1 el nombre de medicaments que variaren de preu front als que el mantingueren.
 - B. Malgrat l'alça generalitzada dels preus, és ínfima la quantitat de medicaments que van incrementar-ho. No més el 4% dels estudiats, caldria aprofundir en la qüestió de si va haver-hi algun mecanisme que frenara l'alça dels preus a la naturalesa benèfica del centre, però això perllongaria aquest estudi previ sobre el tema.

- C. La tècnica general és cap a la reducció dels preus, sent molt significativa la incidència al grup dels simples on és del 78,29%. Tendència que es veu refermada si observem que entre aquells medicaments que mantenen el mateix preu i els que el redueixen hi són el 96% dels medicaments tabulats, la qual cosa ens fa afermar-nos en la sospita de la intervenció d'algun mecanisme que impedirà la pertorbació de l'economia de l'Hospital General de València.

NOTES

- (1) Aleshores vam presentar la comunicació intitolada "Estudi previ sobre una tarifa de medicaments del segle XVIII de l'Hospital General de València" en la qual feiem servir dues tarifes de medicaments de diferents indrets dels Països Catalans. Del Principat vam emprar una Tarifa de Barcelona datada a l'any 1752, i del País Valencià la que aleshores feiem pública, datada a 1746. Tanmateix incloïem altres estudis sobre aquesta darrera. A les conclusions deiem : "constantem que els preus de la tarifa vigent a Barcelona el 1752 són bastant més elevats". Seguint aquesta línia és pel que hem fet ara un estudi fixant l'àmbit d'aplicació de la tarifa.
- (2) Volem manifestar el nostre reconeixement a la Sra. Empar García, Directora de l'Arxiu de la Diputació de València, i al seu personal col·laborador, a l'amabilitat i assessorament tècnic dels quals em som deutors en bona mesura, per la seva professionalitat, afany de servei i preocupació pel millorament de les condicions de treball i facilitats de que hi fan objecte als investigadors.
- (3) Com ja hem dit prescindim en aquest treball dels dos darrers apartats. En ells hom ha tarifat 28 fórmules magistrals, dividides en dos grups (Medicina i Cirurgia), que no són incloses en els dades que utilitzarem.
- (4) A la bibliografia que adjuntem es poden ampliar les dades; ara i aquí només recordarem que en aquest període de temps es van succeir les crisis de 1748, 1751, 1756, 1759 i 1764-66, això sense oblidar els brots epidèmics de la pesta i les malalties endèmiques, com el paludisme, que de ben segur incidirien també sobre l'economia valenciana d'aleshores.

BIBLIOGRAFIA

- 1.- ARDIT, Lucas. Bandolerisme i delinqüència a les acaballes de l'Antic Règim (País Valencià, 1759-1843). Recerques nº 3: Industrialització i ruptura social, Ariel, Barcelona, 1979, pp. 137-152.
- 2.- ARDIT, M.; BALCELLS, A. i SALES, N. Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975. EDHASA, Barcelona, 1980, 823 pp.
- 3.- CARMONA I CORNET, Anna M^a. De l'Apotecari al Farmacèutic. Els Farmacèutics Catalans dels segles XVIII i XIX. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 1983, 350 pp.
- 4.- DANON, Josep. Visió històrica de l'Hospital General de Santa Creu de Barcelona. Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona, 1978, 204 pp.
- 5.- GOMEZ CAAMAÑO, J.L. Pàginas de Historia de la Farmacia. Barcelona, 1970.
- 6.- JORDI GONZALEZ, Ramón. "La farmacia del Hospital de Santa Cruz" dins de El Hospital de Santa Cruz y S. Pablo. El Hospital de Barcelona. Barcelona, 1971, pp. 91-103.
- 7.- MOLAS I RIBALTA, Pere. Economia i Societat al segle XVIII. Ed. La Paraula Viva, Barcelona, 1975, 206 pp.
- 8.- PEREZ APARICIO, Mª C. El trigo y el pan en Valencia, 1700-1713. "Cuadernos de Historia", vol. V. Madrid, 1975, pp. 305-336.
- 9.- PEREZ APARICIO, Mª C. La Guerra de Sucesió, una revolució camperola. En "Actas del I Congreso de Historia del País Valenciano", Vol. III, València, 1976, pp. 511-524.